

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

УДК 351/354

Бабіченко К.Ю.

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Статтю присвячено аналізу особливостей, проблем та перспектив інституційного забезпечення національної безпеки України. Національна безпека – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. У статті було проаналізовано дослідження науковців із питань національної безпеки, а також законодавчу та нормативно-правову базу. Надано характеристику діяльності основних структур, які займаються питаннями безпеки в Україні.

Ключові слова: безпека, національна безпека, стратегія національної безпеки, Рада національної безпеки.

Постановка проблеми. Тема забезпечення національної безпеки України є актуальною тому, що зараз перед державою постали загрози національним інтересам, які є досить динамічними та швидко набирають обертів. Важливо звернути увагу на довготривалий воєнний конфлікт, який сприяє загостренню багатьох внутрішніх і зовнішніх проблем, дуже болісних для України. Багато уваги приділено розробленню напрямів забезпечення воєнної безпеки, способам усунення зовнішніх та внутрішніх загроз національній безпеці України. Тому слід звернути вашу увагу саме на структури, які забезпечують безпеку держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам національної безпеки України присвячено праці таких науковців: В.І. Абрамова, О.П. Дзюбань, І.Л. Бачило, М.М. Бурбика, Д.Я. Кучми, В.А. Мандрагеля, О.М. Бандурки, Д.О. Савочкіна, О.М. Апановича, А.М. Кузьменка, М.П. Гетьманчука, Р.А. Калюжного, А.М. Куліша, Б.А. Кормича, О.Л. Соколенка, В.К. Грищука, Я.Б. Турчина, О.І. Шевченко, А.І. Марущака та ін. На основі аналізу досліджень і публікацій сучасних науковців доходимо висновків, що питання національної безпеки України є дуже актуальним. Також ідеться про підвищення ефективності системи національної безпеки та зміни поглядів щодо

забезпечення національної безпеки не тільки в Україні, а й у світі загалом.

Постановка завдання. Мета дослідження – розкрити основні поняття національної безпеки та визначити структури, які забезпечують національну безпеку, а також проаналізувати основні напрями, особливості та специфіку діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слід звернути увагу на поняття «безпека», адже цей термін має різне тлумачення. Перші згадки про нього сягають часів Стародавньої Греції. На думку Аристотеля, одним із основних критеріїв ідеального суспільства є забезпечення безпеки громадян. Нині спостерігається використання терміна «безпека» в різних сферах життя суспільства та держави. Це «соціальна безпека», «економічна безпека», «політична безпека», «державна безпека», «національна безпека» і т. д. На думку Григорія Петровича Ситника, «безпека – забезпечення всім громадянам держави належних умов для самореалізації, захист життя, свободи, власності від посягань із боку окремої людини, організації, суспільства чи держави» [15].

Безпеку ще можна охарактеризувати як стан захищеності людини, громадянина чи держави від будь-якого негативного впливу.

Спираючись на новий Закон України «Про національну безпеку України» (раніше це був

Закон України «Про основи національної безпеки», який був змінений тому, що не зовсім відповідав сучасним реаліям), у якому вказано, що членство в ЄС та НАТО є основним національним інтересом України, а також в одному з пунктів ідеться про реформу СБУ та створення окремого комітету, який буде здійснювати нагляд за діяльністю СБУ), отримуємо таке визначення: національна безпека – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [2]. Відповідно до Закону, стратегія національної безпеки України – документ, що визначає актуальні загрози національній безпеці України та відповідні цілі, завдання, механізми захисту національних інтересів України та є основою для планування і реалізації державної політики у сфері національної безпеки [2].

Основним координувальним органом із питань безпеки України є Рада національної безпеки й оборони України при Президентові України, яка була створена 30 серпня 1996 року. Рада національної безпеки і оборони України – конституційний орган із питань координації та контролю діяльності органів виконавчої влади у сфері національної безпеки й оборони [5]. Раду національної безпеки й оборони України (далі – РНБОУ) утворено замість Ради оборони України та Ради національної безпеки України, які працювали у період із 1991 до 1996 року [9].

Нині РНБОУ вміщує Міністерство внутрішніх справ (Національну гвардію України, Загін спеціального призначення «Омега», Загін спеціального призначення «Ягуар»); Національну поліцію України, Корпус оперативно-раптової дії (КОРД); Державну службу України з надзвичайних ситуацій, Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту України; Державну міграційну службу України; Державну прикордонну службу, Морську охорону України); Міністерство юстиції України; Службу безпеки України; Збройні сили України (сухопутні війська ЗСУ; повітряні сили, військово-морські сили ЗСУ; сили спеціальних операцій ЗСУ; висомобільні десантні війська ЗСУ); Національне антикорупційне бюро; Прокуратуру України.

Міністерство внутрішніх справ України створено Верховною Радою України 24 серпня 1991 року є центральним органом виконавчої влади України, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до Постанови КМУ від 28 жовтня 2015 р. № 878 «Про затвердження Положення про

Міністерство внутрішніх справ України» [10], МВС є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг; захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні; цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності; міграції (імміграції та еміграції), зокрема протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянству, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів [10]. МВС України очолює Міністр внутрішніх справ України А.Б. Аваков.

Національна гвардія України – військове формування з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС) і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян України, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій [12]. Національна гвардія була створена у 1991 році, яка функціонувала як самостійна силова структура до 2000 року, як військове формування на базі Внутрішніх справ, що виконує правоохоронні функції, входить до складу Міністерства внутрішніх справ України.

Міністр внутрішніх справ України здійснює військово-політичне та адміністративне керівництво Національною гвардією України. До особового складу Національної гвардії України входять військовослужбовці та працівники. Військовослужбовці проходять військову службу за контрактом та за призовом. Військовослужбовці Національної гвардії України на період військової служби зупиняють членство в політичних партіях та професійних спілках. Є Військовий

резерв Національної гвардії України, резервісти, що проходять там службу, одержують відповідні військові звання [12].

Національна поліція України – центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного порядку та громадської безпеки. Діяльність Національної поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ згідно із законом [13].

Основне покликання поліції – це захист життя, здоров'я, прав і свобод громадян України, а також іноземних громадян та осіб, які не мають громадянства. Також національна поліція займається питаннями протидії злочинності, охорони громадського порядку, власності, що й забезпечує безпеку громадян. Доцільно додати те, що саме керівництво діяльністю національної поліції виконується Президентом України безпосередньо або через Міністра внутрішніх справ.

У 2017 та 2018 роках проводилось дослідження, яке мало показати рівень довіри громадян до поліції, зокрема цікавим є те, що, незважаючи на всі зміни, які відбувалися в національній поліції, це мало позитивно вплинути на показники, але цього не сталося, тому ми маємо такі показники: у 2017 та 2018 роках рівень довіри населення до поліції становив 30–45%, коли у 2016 році цей показник сягав 40–55%.

Державна прикордонна служба України – правоохоронний орган спеціального призначення, на який покладаються завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону України та охорони суверенних прав України в її винятковій (морській) економічній зоні [7].

У 1991 році були сформовані Прикордонні війська України, які вже у 2003 році були перетворені на Державну прикордонну службу України (далі – ДПСУ). Від 2003 року і дотепер відбувається розвиток ДПСУ, це і технічне переобладнання, яке у 2003 році було профінансоване Міністерством оборони США за програмою «Посилення прикордонного менеджменту на державному кордоні України», застосування новітніх методів роботи та стратегій, зараз у прикордонників є в наявності нові бронемашини, а також відбувається розширення авіації.

Міністерство юстиції України (далі – Мін'юст) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Мін'юст є головним органом у системі центральних органів виконав-

чої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, державну політику з питань банкрутства у сфері електронних довірчих послуг, нотаріату, організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) (далі – виконання рішень), державної реєстрації актів цивільного стану, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та обтяжень, державної реєстрації обтяжень рухомого майна, державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб-підприємців, реєстрації статуту територіальної громади м. Києва, реєстрації статутів Національної академії наук та національних галузевих академій наук, державної реєстрації друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності, у сфері виконання кримінальних покарань та пробачії, у сфері правової освіти населення; забезпечує формування державної політики у сфері архівної справи і діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації [14].

Служба безпеки України – державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України, захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного, оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувальної діяльності іноземних спецслужб, підривних посягань із боку окремих організацій та осіб; попередження, виявлення і викриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції й організованої злочинності у сфері управління, економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу важливим інтересам України; інформаційно-аналітична діяльність із метою сприяння керівництву України в реалізації зовнішньої та внутрішньої політики України в напрямі побудови держави, зміцнення її обороноздатності та економічного потенціалу, розширення міжнародного співробітництва [5].

Збройні сили України – військове формування, на яке відповідно до Конституції України розділу I статті 17 покладаються завдання з оборони України, захист її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності.

За даними рейтингу міжнародної компанії «Global Firepower», який щороку укладають фахівці найстарішої британської установи University of St. Andrews, українська армія (станом на 2016 р.)

перебуває на тридцятій сходинці у світі (серед 126 держав) та на восьмій – у Європі. За даними експертів, які склали звіт, українська армія має на озброєнні 2 809 танків, 8 217 бойових броньованих машин, а також 1 302 одиниці самохідної артилерії, 1 669 одиниць ствольної артилерії і 625 реактивних систем залпового вогню. Українська авіація налічує 39 винищувачів, 65 штурмовиків, 89 транспортних кораблів і 33 бойові гелікоптери [17].

Збройні сили України забезпечують стримування збройної агресії проти України та її відсіч, охорону повітряного простору держави та підводного простору в меж територіального моря України, а також беруть участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом.

З'єднання, військові частини і підрозділи Збройних сил України можуть залучатися до здійснення заходів правового режиму воєнного і надзвичайного стану, боротьби з тероризмом і піратством, посилення охорони державного кордону, суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні і континентального шельфу України та правового оформлення, протидії незаконним перевезенням зброї, наркотичних засобів та психотропних речовин, ліквідації надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, надання військової допомоги іншим державам, а також брати участь у міжнародному військовому співробітництві, міжнародних антитерористичних, антипіратських та інших міжнародних операціях із підтримання миру і безпеки на підставі міжнародних договорів України та в порядку і на умовах, визначених законодавством України [3].

Національне антикорупційне бюро України (далі – Національне бюро) є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесені до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових [4].

Завданням Національного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, упо-

вноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також становлять загрозу національній безпеці [4].

Слід додати, що Національне бюро є новим органом, який був створений на вимогу ЄС із метою дотримання демократії в Україні та зменшення рівня корупції. Прокуратура України (відповідно до Закону України «Про прокуратуру») є єдиною централізованою системою органів державної влади, які здійснюють звинувачувальну, представницьку, контрольно-наглядову функції в державі. Прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому цим Законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави [8].

Висновки. Таким чином, безпека – це стан захищеності людини, громадянина чи держави від будь-якого негативного впливу. Також національною безпекою є стан, за якого державному суверенітету, територіальній цілісності, демократичному, конституційному ладу та іншим національним інтересам ніхто і ніщо не становить загрозу. Одним із найважливіших завдань держави є забезпечення національної безпеки, саме тому питання безпеки є першочерговим, для виконання якого покликані спеціальні та силові структури, але головну роль тут відіграють Збройні сили України, адже жодна держава не може існувати без армії не для того, щоб постійно знаходитися у військових конфліктах, а для захисту національних інтересів у разі будь-яких зазіхань. У дослідженні було представлено силові та спеціальні структури, які забезпечують безпеку держави та її громадян. Варто визнати, що деякі функції дещо дублюються певними структурами, але, незважаючи на це, треба підкреслити той факт, що законодавча база спеціальних та силових структур є об'ємною та значимою, що свідчить про те, що держава піклується про свою безпеку на всіх рівнях. Адже головною запорукою цілісної держави є її безпека, тому ми чітко бачимо, що зараз дуже багато сил покладено на збереження цілісності України та захист її кордонів.

Список літератури:

1. Дзьобань О.П. Національна безпека в умовах соціальних трансформацій: Методологія дослідження та забезпечення. Харків: Константа, 2006. 440 с.
2. Пронаціональну безпеку України: Закон України від 21.06.2018р. №2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
3. Про Збройні Сили України: Закон України від 04.11.2018, № 1934-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12>.
4. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 28.08.2018, №1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18>.

5. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 11.01.2019, № 183/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-вр>.
6. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 27, ст.382). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>.
7. Про Державну прикордонну службу України: Закон України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 27, ст.208). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15>.
8. Про прокуратуру: Закон України від 28.08.2018, № 1697-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.
9. Історична довідка про діяльність РНБОУ. Офіційний сайт РРНБУ: URL: <http://www.rnbo.gov.ua/content/history.html>.
10. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Постанова КМУ від 28 жовтня 2015 р. № 878. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF>.
11. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України під 4 листопада 2014 року «Про невідкладні заходи із забезпечення державної безпеки»: указ Президента України під 14 листопада 2014 року. №880/2014. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/504/2014>.
12. Про Національну гвардію України : Закон України від 01.01.2019, № 876-VII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 17, ст.594) 2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18>.
13. Про національну поліцію: Закон України від 01.01.2019, № 580-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
14. Положення про Міністерство юстиції України: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF%20paran246>.
15. Ситник Г.П., Олуйко В.М., Вавринчук М.П. Національна безпека України: теорія і практика. Навчальний посібник. Київ: Кондор. 2007. 616 с.
16. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. // *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 142; Про внесення змін до Конституції України: Закон України від 8 груд. 2004 р. № 2222-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 2. Ст. 44.
17. Лопух І. Захід оцінив силу України. URL: <https://expres.online/archive/main/2016/12/11/217279-zahid-osinyv-sylu-ukrayiny>.

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

Статья посвящена анализу особенностей, проблем и перспектив институционального обеспечения национальной безопасности Украины. Национальная безопасность – это защищенность государственного суверенитета, территориальной целостности, демократического конституционного строя и других национальных интересов Украины от реальных и потенциальных угроз. В статье было проанализировано исследование ученых по вопросам национальной безопасности, а также законодательную и нормативно-правовую базу. Охарактеризованы деятельности основных структур, занимающихся вопросами безопасности в Украине.

Ключевые слова: безопасность, национальная безопасность, стратегия национальной безопасности, Совет национальной безопасности.

INSTITUTIONAL PROVISION OF NATIONAL SECURITY OF UKRAINE

The article is devoted to the analysis of peculiarities, problems and prospects of institutional support of national security of Ukraine. National security is the protection of state sovereignty, territorial integrity, democratic constitutional order and other national interests of Ukraine from real and potential threats. The article analyzed the research of scientists on national security, as well as the legislative and regulatory framework. The description of activity of the basic structures dealing with security issues in Ukraine is given.

Key words: security, national security, national security strategy, National Security Council.